1.5. ЮРИДИЧНА ПРАКТИКА

ОСНОВНІ НЕДОЛІКИ ПРИЗНАЧЕННЯ КОМПЛЕКСНОЇ СУДОВОЇ ПСИХОЛОГО-ПСИХІАТРИЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ[1]

Каніщев А. В.

Реферат. Каніщев А. В. виходить з того, що призначення комплексної судової психолого-психіатричної експертизи (КСППЕ) традиційно вважають надзвичайно відповідальним процесуальним рішенням (Ф. С. Сафуанов, 1997; І. А. Кудрявцев, 1999), адже воно потребує обґрунтування потреби і в психіатричних, і в психологічних спеціальних знаннях. Судово-слідча практика, однак, засвідчує недоліки та спірні моменти, які показують, що такі експертизи не завжди зумовлені інтересами справи. Емпіричну базу становлять 70 випадків стаціонарної КСППЕ щодо неповнолітніх підекспертних: у 67 експертизу призначено постановою слідчого, у 3 – постановою суду. У 42 постановах не було вказівки на комплексний характер експертизи; у 12 замість психолого-психіатричної призначали однорідну судово-психіатричну, хоча ставили і психіатричні, і психологічні питання; ще в 7 випадках за призначеної КСППЕ експертам не поставили жодного психологічного питання. Психологічні питання часто формулювали неточно й недиференційовано, без урахування обставин справи та процесуального статусу особи, а подекуди механічно переносили в постанову майже всі можливі питання з науково-методичних рекомендацій Мін'юсту України. У 26 випадках ставили питання про вплив психологічних особливостей на правильне сприйняття обставин і здатність давати показання, доречні радше щодо свідків, ніж обвинувачених, причому даних про сумнів слідства в конкретних показаннях цих обвинувачених автор не знайшов. У 15 випадках питали про фізіологічний афект чи інші емоційні стани, хоча обставини (виразні корисливі мотиви, вживання значної кількості алкоголю) не давали для цього підстав; у 9 – про вік, якому відповідає психічний розвиток неповнолітнього, у 5 – про досягнення віку кримінальної відповідальності. Висновок автора такий: слідчі й судді нечітко уявляють завдання КСППЕ та підстави її призначення, найчастіше плутаючи межі компетенції судово-психологічної експертизи, тож психологічну складову додають «про всяк випадок», вважаючи комплексну експертизу вагомішим доказом. Необґрунтоване призначення порушує права учасників процесу, затягує строки розслідування й безпідставно збільшує навантаження на експертів, тому доцільно регулярно аналізувати такі помилки для вдосконалення судово-слідчої практики й підвищення обґрунтованості постанов про призначення КСППЕ.

Ключові слова: комплексна судова психолого-психіатрична експертиза, призначення експертизи, неповнолітні підекспертні, питання експертові, компетенція судово-психологічної експертизи, фізіологічний афект, постанова слідчого, судово-психіатрична експертиза, здатність давати показання, судово-слідча практика.

Main Shortcomings in Ordering Complex Forensic Psychological and Psychiatric Examinations in Criminal Proceedings

Kanishchev A. V.

Abstract. Kanishchev A. V. starts from the view, going back to F. S. Safuanov (1997) and I. A. Kudryavtsev (1999), that ordering a complex forensic psychological and psychiatric examination is a highly responsible procedural decision requiring justification of the need for both psychiatric and psychological expertise. Judicial and investigative practice, however, reveals shortcomings showing that such examinations are not always ordered in the interests of the case. The study covers 70 inpatient complex examinations of juvenile examinees, 67 ordered by investigators and 3 by courts. In 42 cases the order did not indicate the complex nature of the examination; in 12 a single-discipline forensic psychiatric examination was ordered although both psychiatric and psychological questions were asked; in 7 no psychological question was put despite a complex examination being ordered. Psychological questions were often vague and undifferentiated, ignored the circumstances of the case and the procedural status of the person, or mechanically copied almost all questions listed in the methodological recommendations of the Ministry of Justice of Ukraine. In 26 cases experts were asked about the ability to perceive circumstances and give testimony, questions more suitable for witnesses than for accused persons; in 15 about physiological affect, although clear mercenary motives or heavy drinking gave no grounds for it; in 9 about the age corresponding to the juvenile's mental development and in 5 about reaching the age of criminal responsibility. The author concludes that investigators and judges have an unclear idea of the tasks and grounds of such examinations, especially of the limits of forensic psychological competence, and add the psychological component just in case. Unjustified orders violate participants' rights, delay investigations and overload experts, so regular analysis of such errors is recommended.

Keywords: complex forensic psychological and psychiatric examination, ordering an examination, juvenile examinees, questions to the expert, forensic psychological competence, physiological affect, investigator's order, forensic psychiatric examination, ability to testify, investigative practice.

Першоджерело: *Канищев А. В. Основные недостатки назначения комплексной судебной психолого-психиатрической экспертизы в уголовном процессе. Архив психиатрии. 2012. Т. 18, № 1. С. 105–106. Реферат оприлюднено в журналі 25.07.2013.*

References

1. Kanishchev A. V. Osnovni nedoliky pryznachennia kompleksnoi sudovoi psykholoho-psykhiatrychnoi ekspertyzy v kryminalnomu protsesi [Main Shortcomings in Ordering Complex Forensic Psychological and Psychiatric Examinations in Criminal Proceedings] : referat. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi. 2018. Vol. 3, No. 1 (13). URL: https://expertize-journal.org.ua/psihologicheskaya-ekspertiza/164-osnovnye-nedostatki-naznachenie-kompleksnoj-sudebnoj-psikhologo-psikhiatricheskoj-ekspertizy-v-ugolovnom-protsesse (onovlena versiia vid 28.07.2013). [in Ukrainian].